ISSN: 1300-4123

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ
GÜZEL SANATLAR FAKÜLTESİ

ANADOLU SANAT

SAYI:9 - MART 1999

SÜRELİ SANAT ve KÜLTÜR DERGİSİ

Hamiye Çolakoğlu'nun Artistik Duvar Panosu Tasarımları... 122
Kemal ULUDAĞ

Erken Cumhuriyet Dönemi Kültür ve Sanat Ortamı 133
Kıvanç OSMA

Hacıbaba Köyünün Son Çömlekçisi 146
Ayşegül Türedi ÖZEN

Varoluşçuluk Felsefesi ve Resim Sanatı 157
Leyla Varlık ŞENTÜRK

Etik Açısından Sanatçı ve Sanat Eseri 165
Ercan YILMAZ

SERAMİK DUVAR PANOSU, HAMİYE ÇOLAKOĞLU'NUN ARTİSTİK DUVAR PANOSU TASARIMLARI

Kemal ULUDAĞ*

> Mağara duvarlarına resmeden 'sanatçı'lar yaptıkları resimlerin önce eskizlerini ya da taslaklarını çizdiler mi acaba? Yoksa mağaralara çizilenler eskiz ya da taslak mı? Bu merakı gidermenin yolu yok. Gerçek olan tek şey neredeyse insanoğluyla yaşıt olan mağara resimlerinin bugüne kalmaları, ölümsüzlükleri.

Sanat ve yaptığı sanat üzerine özellikle de yapacağı sanat eseri üzerine düşünmeye başlayan sanatçılar için ön çalışmalar kaçınılmaz bir aşama niteliği taşır.

Günlük dilde "sesli düşünme" denilen şeyin plastik sanatlarda karşılığına, "çizimsel düşünme" demek yanlış olmaz herhalde. Çizimsel düşünme dediğimiz sanatçının sanat eserini oluşturma çabasının ilk aşamasındaki ürünlerine "Eskiz" adı verilir. Eskiz: "Bir resmin, heykelin ya da mimari eserinin kafadaki tasarımını.....küçük ebatta ve sanatçının ilk tasarımını veren çalışmalara denir (Turani, 1980:38-124)". Bazı sanat sözlüklerinde eskizle aynı anlamda kullanılan taslak terimiyle karşılaşılır. Taslak, resim ve heykelde yapılacak şeyin esas renk, çizgi, biçimlerini gösteren çizimine denir. Bu tanımlamadan da anlaşılacağı gibi eskiz ön-çalışmalara, taslak ise uygulanılması düşünülen, karar verilen son çalışmaya denir.

---

* Yrd.Doç., Anadolu Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Öğretim Üyesi.

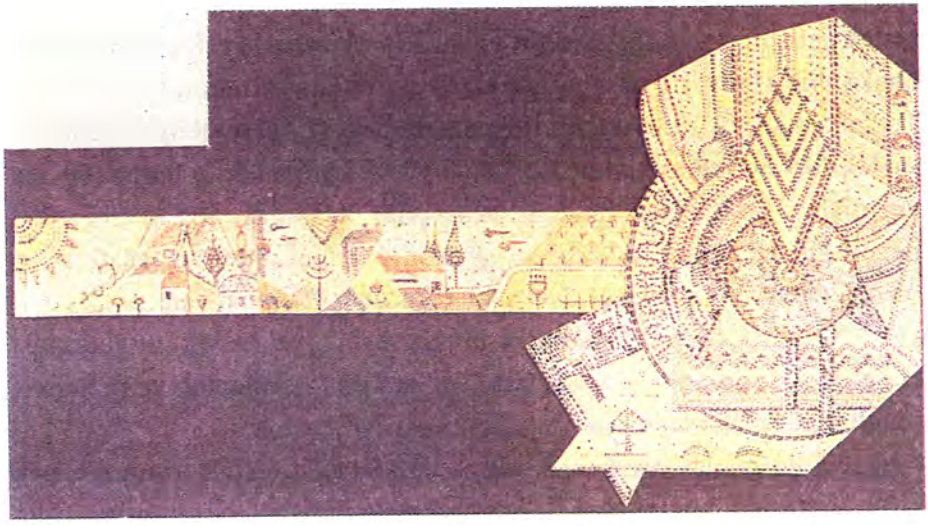
Plastik sanatlar alanında taslak, tasarım sürecinin bir aşamasıdır. Özellikle Rönesans'ta ressam ve heykeltraşların yaygın olarak eskiz ve taslak çalışması yaptığı görülür. Fakat, Barok sanatla eskize ve taslağa, başka bir ifade ile ön çalışmalara gerek duyulmamaya başlanır. Taslaktan kopuş Romantizm ile daha da belirgin hale gelir. "Barbizon sanatçıları ile İzlenimciler ise, taslak yapma geleneğine tamamen son vermişlerdi.....Çağımızda ise, sanatçılar, taslağın, içgüdüsel yani kendiliğinden gelişen anlatma ve yaratıcılığa engel olduğu görüşü ile bu ön hazırlıkları tamamen akıllarından çıkardılar (Turani, 1998:46)".

Plastik Sanatlarda genel olarak eskiz ve taslak uygulaması tamamiyle bırakılmış gibi gözükse de özellikle uygulamalı ve dekoratif sanatlarda taslak kaçınılmaz bir olgudur.

Seramik duvar panosu uygulamalarında taslak teriminin pek kullanılmadığı söylenebilir. Bunu karşılayan genel bir terim olan 'tasarım' ile karşılaşılır. "Tasarım, bir tasarlama eylemi sonucunda beliren ve asıl yapıtın gerçekleştirilmesi sırasında yönlendirici olan proje, çizim, maket vs. gibi ürünlerin tümü (Sözen-Tanyeli, 1986:231)". Bu tanımsal yaklaşıma dayanan "Seramik Pano Tasarımı" adlandırması yaygın olarak kullanılmaktadır.

Seramiğin mimarideki kullanım alanlarından birisi olan seramik panolar ilk olarak Mısır ve Mezopotamya'da mimari yapıların yüzeylerini dış etkilerden korumak ve dekor amacıyla kullanılmıştır. Renkli tuğlalar bu anlamda ilk seramik pano örnekleri olarak sayılabilir. Anadolu'da seramik pano uygulamaları olarak çini büyük bir önem taşır. Selçuklu, Beylikler ve Osmanlı dönemleri yapılarında çini, duvar kaplaması olarak özel bir yer edinmiş ve çok yaygın olarak kullanılmıştır.

Mimaride yüzeyleri kaplamak amacıyla başlayan renkli tuğla ve çini karolar, Klasik Seramik Sanatı içerisinde ele alınan dekoratif ve bezemeci anlayışta yapılmış çalışmalardır. Bugün bu tür çalışmalar Kütahya'da endüstriyel bir yaklaşım ile sürdürülmeye çalışılmaktadır. Mimari yüzeylerin seramikle kaplanmasında karo ve fayans, seramik endüstrisindeki en büyük sektörlerden birisi durumundadır.



Seramik duvar panolarının yukarıda sözü edilen yüzey kaplamalarından farkı, en temelde, Seramik Sanatı içinde başka bir alanda yeralmasıdır. Sırlı tuğla, çini karo, fayans ve karolar, Klasik Seramik Sanatı ya da Endüstriyel Seramik Sanatı içerisindeki üretimler olmaktadır. Seramik duvar panosu ise Modern Seramik Sanatı içerisinde gerçekleşmektedir.

Klasik Seramik Sanatının temel ve yegane amacı gündelik ihtiyaca yönelik bir işlevi geleneksel üretim tarzıyla yerine getirmektir. Endüstriyel Seramik Sanatı ise ihtiyaca dönük işlevlere hizmet eden, tamamen seri üretime yönelik, piyasa koşulları içinde gerçekleşen bir alandır. Bu açıdan seramik duvar panosu Modern Seramik Sanatı alanında ele alınabilir. Klasik ve Endüstriyel Seramik Sanatının karşısında Modern Seramik Sanatının en belirleyici ve ayrılan niteliği, geleneksel işlev ve seri üretim mantığını dışlaması ya da dışlama çabası içinde olmasıdır. Modern Seramik Sanatının amacı ve yönelimi, görsel plastik sanat olarak yeni anlatım dilini oluşturma çabası, başka bir ifade ile sanatsal bir ifade aracı niteliğini kazanmak ve bu niteliği yerine getirmektir. Bu yönelimi ile Modern Seramik Sanatçısının amacı ise, eleştirici tavrını biçim ve içerik yaratıcısı olarak kendine özgü anlatım dilini seramikleriyle ortaya koymaktır.

Bir Modern Seramik Sanatçısı yönelimine ve kimliğine sahip olan Hamiye Çolakoğlu, biçim ve içerik yaratıcısı olarak kendine özgü anlatım dilini seramik pano tasarımlarında somutlaştırmaktadır.

Resim, fotoğraf, grafik, seramik duvar tabağı ve pano iki boyutlu sanat uygulamaları olarak ilk akla gelenlerdir. Seramik pano tasarımı diğer iki boyutlu uygulama alanlarındaki tasarım ilkeleriyle paralellik gösterir. İki boyutlu çalışmaların tasarımında temel öğeler, tasarlamanın yapıldığı yüzey ve bu yüzey üzerine yerleştirilen çizgilerin oluşturduğu geometrik biçimlerdir.

Uzayda hacimleri tanımlayan geometrik şekiller iki boyutta ele alındıklarında önce birer yüzey olarak algılanacaklardır. Ancak, bu yüzey uzayda sabit duran bir gözlemciye göre konum değiştirildikçe farklı perspektif görüntüler verecektir.... İki boyutlu görsel alanın düzenlenmesi süreci tıpkı cebir işlemleri gibi işlevsel bir biçimde düşünülecektir (Denel, 1981:8).



İki boyutlu tasarımlarda geometrik biçimler ve organik kıvrımlar renk, leke ve dokunun da yardımı ile görsel bir etkiyi ya da iletiyi aktarabilmek için kullanılır.

varlık niteliği kazanır ve de algılanır.

> Çolakoğlu, iki boyutlu tasarım öğeleri olan geometrik biçimleri, organik kıvrımları, renkleri, lekeleri ve dokuları özellikle de temel araç olan çizgileri kullanarak oluşturduğu pano tasarımlarını öncelikle tasarım ilkeleri ve görsel algı açısından yetkinlik gösterecek şekilde oluşturmaktadır.

İnsanın çevreye olan uyumunu basit bir olgu değil, yaratıcı ve düzenleyici bir kültür bütünü olarak görmek ve değerlendirmek gerekir. İnsan, özde gereksinimleri, eylemleri ve davranışları ile bir bütündür. Bu bütünü insan sistemi olarak tanımlayabiliriz. İnsan sistemi ayrıca sürekli olarak içinde yer aldığı çevre sistemi ile karşılıklı bir etkileşim halindedir. İşte insan sistemi ile çevre sistemi arasındaki etkileşimden ortaya çıkan sonuca 'tasarım olgusu' diyoruz (Tübitak, 1987:1).

Yukarıda sözü edilen yaklaşımla insanoğlunun oluşturduğu her şeyin arkasında tasarım olgusunun bulunduğu gerçeği ortaya çıkmaktadır. İnsanoğlunun yaşam çevresi, ihtiyaçlarını karşıladığı nesnelerden tutun da sanat objelerine kadar tasarlanmış ürünlerden oluşmaktadır.

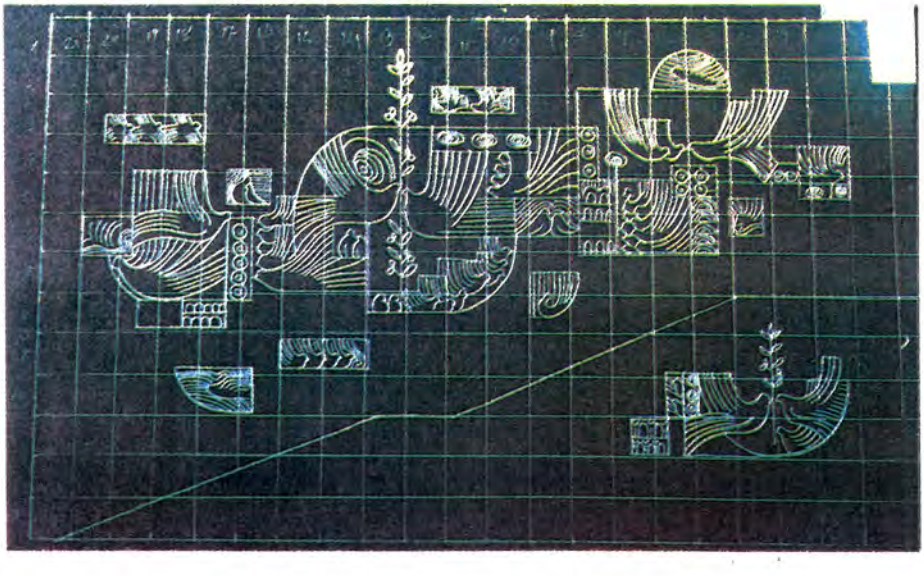
Sanatta tasarım olgusuna bakıldığı zaman, daha önce de değinildiği gibi, konumuz olan plastik sanatlar açısından bir ayrıma gitmemiz zorunluluk gösterir. Bu ayrıma götüren zorunluluğun nedeni, özellikle 'tasarlama' eyleminde somut olarak belirir.

Tasarlama; sanatsal değer taşıyan bir ürün ortaya koymak amacıyla yapılan, fakat, ürünün gerçekleştirilme aşamasını içermeyen çalışmaların tümü. Daha açık bir anlatımla, örneğin, resim sanatında tasarlamadan sözedilemez. Çünkü, resimde gerçekleştirilme ve tasarım aşaması diye iki ayrı çalışma alanı yoktur; yapıtın tasarlanması aynı zamanda gerçekleştirilmesi demektir. Oysa, mimarlık ve endüstri tasarımı gibi alanlarda ürün önce düşünsel yönü ağır basan bir çalışmayla oluşturulur, daha sonra da sanatsal nitelikte olmayan etkinlikler sonucunda bir yapıta dönüştürülür. (Sözen-Tanyeli, 1986:231).

etkinlikler sonucunda bir yapıta dönüştürülür. (Sözen-Tanyeli, 1986:231).

Öncelikle endüstriyel üretim alanının bir kavramı olarak beliren tasarım olgusu, plastik sanatlar alanında Uygulamalı Sanatlar olan; mimari, iç mimari, grafik ve seramik sanatında sözkonusu olmaktadır. Daha önce de, başka bir bağlamda belirtildiği gibi, Seramik Sanatında karşımıza çıkan Klasik Seramik Sanatı ve özellikle Endüsriyel Seramik Sanatında tasarım olgusu ve işleyişi uygulamalı sanatlar yönünde gerçekleşir. Tasarımı yapılmış bir çanak, klozet ya da fayans seri üretim mantığı ve üretim akışı ile değişik departmanlarda çalışan elemanlarca üretilir. Bu tasarımları yapanlara 'sanatçı' değil 'tasarımcı' adlandırması ve nitelemesi uygun görülmektedir.

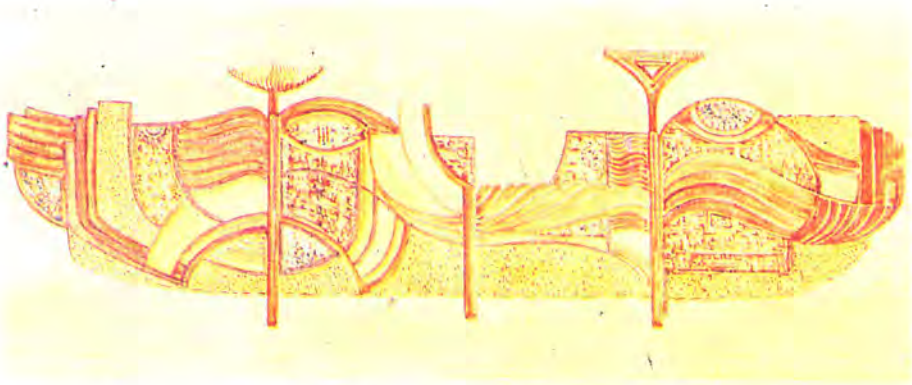
Seramik Pano uygulamalarında görülen Endüstriyel Seramik Panoların-Modüler Seramik Panolar olarak adlandırılmalarının nedeni, yukarıda ifade edilen yaklaşım ve seri üretim mantığından kaynaklanmaktadır.



Seramik pano tasarımını, bu tasarımın şekillendirmesini, sırlamasını ve pişirilmesini kendisi gerçekleştiren seramikçi, yaptığı işin niteliğine bağlı olarak, hem işin ustalıkla yapılması, hem de çıkan işin

yaratıcılık bağlamında özgün ve tek oluşuyla sanatçı niteliğini kazanır. Bu tür sanatçı niteliği ile gerçekleştirilen seramik panoları ayırmak ve de vurgulamak için "Artistik Seramik Pano" adlandırması yapılmaktadır.

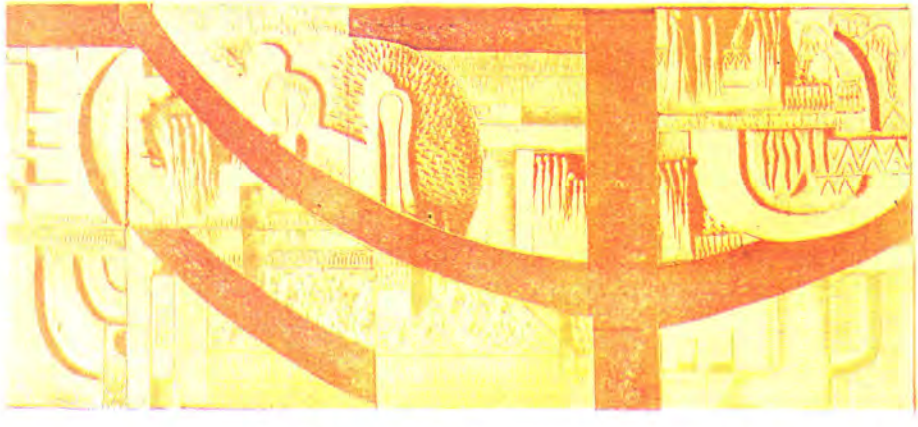
> Artistik seramik pano tasarımlarının çoğunu şekillendiren, pişiren ve sırlayan ve sonuçta bir çok seçkin mimari mekanların duvarlarına uygulayan Çolakoğlu, en temelde seramik panolarını biçimsel ve uygulama açısından ortaya koyuşuyla; beceri ve ustalık yönünden, sanatın sözcük anlamı, başka bir ifadeyle günlük dilde kullanılan genel anlamı ve kapsamı açısından sanatçı niteliğini fazlasıyla barındırmaktadır. "1982' de üst üste aldığı ödüllerle artistik duvar seramiğinde, eğer ifade uygun düşerse, tekniğini kabul ettirmiş olan (Erinç, 1990:5)" bir seramik sanatçısıdır.



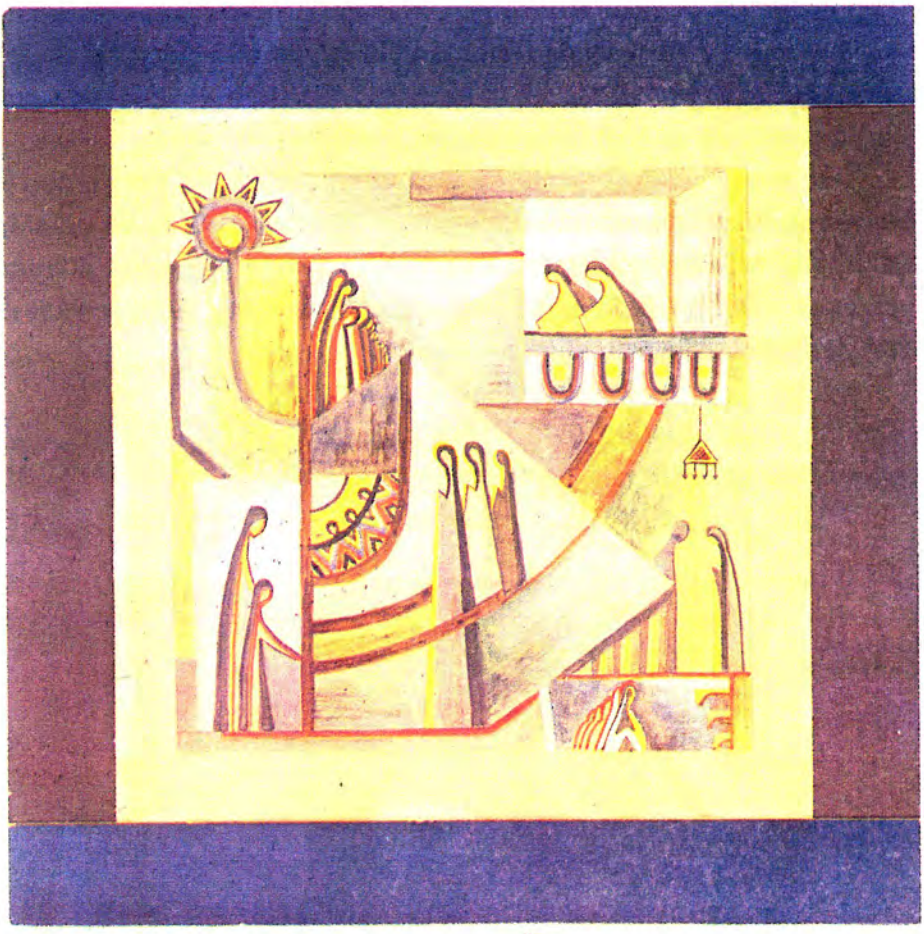
Sanatın yukarıda ifade edilen genel anlamından, özel anlamına, başka bir ifadeyle kavram bağlamındaki anlamına yönelirsek, beceri ve ustalık sanatta belki ilk basamak ve gereken bir nitelik olmakla birlikte, kavram bağlamındaki sanat için geçerli ve yeterli değildir. Sözcük ya da genel anlamda sanattan beklenen beceri ve ustalık iken, kavram bağlamında sanattan beklenen başka bir ifadeyle yerine getirmesi gereken işgörü, estetik bir doyum yaratması ve bir iletide bulunmasıdır.

Çolakoğlu'nun artistik seramik duvar panoları ve tasarımları, estetik beğeni açısından renkleri, dokuları ve organik yapıları ile görsel algı açısından kabartma resim tadıyla duyumsal açıdan oldukça etkili ve doyurucudur.

Sanatın bütün dönemlerinde, evrensel yaklaşımla, her yerde ve her zaman sanattan yukarıda ifade edilen işlevler şu ya da bu oranla, fakat, hep beklenmiş ve beklenmektedir. Sanatın duyumsal doyum yaratması ve bir iletide bulunması işlevi, amacı ve hatta varlık gerekçesi gibi gözükmektedir.



Çolakoğlu, artistik seramik duvar panoları ve tasarımlarıyla görsel, duyumsal hazlar sunmanın da ötesine geçerek "sanat bir tür iletişim aracıdır" yaklaşımı ile sanatın işlevlerinden birisi olan bildirişimsel yönüne de yönelerek, düşünsel yönden alıcıyı aktif kılan, düşünce gücünü harekete geçiren çalışmalarıyla duygusal alanının dışında akıl-kafa olarak da doyurmaktadır.



Günümüz anlayışıyla eğer bir yapıt, kendi varlığı olarak "sanat eseri" sıfatını kazanabiliyorsa o, sanat eseridir; ne sanatçısı, ne malzemesi ne de türü, o yapıtın varlık değerini doğrudan etkiler, doğrudan arttırır. Bu dolaylı yollar, yapıtın kendine, ontik konumuna ulaşmada zorlananlar için bir çıkar yol gibi gözükmektedir (Erinç, 1997:1).

Çağdaş ve çağcıl sanat kuramları açısından sanat olgusunu tanımlamada, kavramada ve kuram oluşturmada nesnel, temel ve tek öge sanat eseri, eserleridir. Bir ürünün yapım tekniği, teknolojisi ve



malzemesi onu sanat eseri kılmada kavram bağlamında sanat açısından yeterli değildir. Bir ürün kendinde sahip olduğu sanatsal niteliği ile sanat eseri sıfatını kazanabilir.

> Çolakoğlu'nun, artistik seramik duvar panolarının her biri taşıdıkları nitelikleri açısından seramikten yapılmış 'kabartma resim' diyebileceğimiz yapıtlardır. Bu yazıda yer alan artistik duvar panosu tasarımlarının çoğu uygulanamamıştır. Çolakoğlu'nun, uygulanamamış artistik duvar panosu tasarımları en azından bu belgelemeyle kalıcılık, ölümsüzlük niteliği taşıyabileceklerdir. Bu tasarımlar sanatsal bilgi veren bitmiş sanat eserleri olmasalar da bilimsel bilgi ve belge olmayı fazlasıyla hak eden **potansiyel sanat yapıtları**dır.

DENEL, Bilgi — TEMEL TASARIM ve YARATICILIK, O.D.T.Ü Mimarlık Fakültesi Yay., Ankara, 1981.

ERİNÇ, Sıtkı M. — "Porselenin Yetkinliği", HAMİYE ÇOLAKOĞLU (Katalog), Emlak Bankası Yay., Ankara, 1990.

" " — "Toprağın Erki", FÜSÜN KAVALCI, (Katalog), Kare Sanat Galerisi Yay., İstanbul, 1997.

SÖZEN, M.-U.TANYELİ — SANAT KAVRAMLARI ve TERİMLERİ SÖZLÜĞÜ, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1986.

TÜBİTAK — TÜRKİYE'DE KENTSEL DIŞ MEKANLARIN DÜZENLENMESİ, TÜBİTAK Yay., Ankara, 1987.

TURANİ, Adnan — SANAT TERİMLERİ SÖZLÜĞÜ, Toplum Yay., 4. Baskı, Ankara, 1980.

" " — ÇAĞDAŞ SANAT FELSEFESİ, Remzi Kitabevi, 2. Baskı, İstanbul, 1998.